

چین و ژاپن، دو ابتکار فرامنطقه‌ای رقیب در آسیا پاسیفیک

بهاره سازمند^۱ احمد رضانی^۲

تاریخ دریافت ۱۳۹۶/۸/۲۰ تاریخ پذیرش ۱۳۹۷/۵/۲۴

چکیده

چین و تا حدودی ژاپن در قرن ۲۱ به دنبال گسترش و توسعه قدرت خود در سراسر جهان هستند، ژاپن کشوری پیشرفته است که پله‌های رشد و توسعه را طی دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ پیموده است و چین نیز به واسطه کسب وزنه اقتصادی کلان در طول فعالیت‌های اقتصادی بعد از ۱۹۷۸ توانسته است جایگاه دومین اقتصاد بزرگ جهان را در سال ۲۰۱۱ به خود اختصاص دهد. در همین راستا، شکل‌دهی به آینده ترتیبات بین‌المللی برای هردو کشور از اهمیت بالایی برخوردار است. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که جدیدترین ابتکار و راهبرد کشورهای چین و ژاپن برای تثبیت جایگاه فرامنطقه‌ای خود چیست؟ مقاله حاضر با روشی توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از رویکرد مقایسه‌ای و گردآوری مطالب به صورت کتابخانه‌ای، این فرضیه را مطرح می‌کند که چین با «ابتکار کمربند و راه» و ژاپن با «راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی»، به دنبال تأمین منافع خود و محدود کردن طرف مقابل هستند. در این راستا سعی می‌شود اقدامات طرفین در آسیا و آفریقا و تا حدودی روابط چین و اروپا در قالب دو ابتکار و راهبرد، بر اساس مفهوم فرامنطقه‌گرایی مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: چین، ژاپن، ابتکار یک جاده یک کمربند، میان‌منطقه‌گرایی

۵۱

سیاست جهانی

۱. دانشیار مطالعات منطقه‌ای دانشگاه تهران

نویسنده مسئول، ایمیل: bsazmand@ut.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد مطالعات آسیای جنوب شرقی دانشگاه تهران

مقدمه

در حالی که از اوایل دهه ۱۹۹۰ اقتصاد چین شروع به رشد کرد، ژاپن با دهه ازدست‌رفته به واسطه رکود اقتصادی مواجه بود. در نتیجه، شکاف اقتصادی بین چین و ژاپن محدودتر شد. در اوایل سال ۲۰۱۱، گزارش شد که چین، ژاپن را به‌عنوان دومین اقتصاد بزرگ دنیا پشت سر گذاشته است. اگرچه به دلیل جمعیت زیاد، درآمد سرانه چین نسبت به جهان پایین است، اما این کشور طی سه دهه، از نظر اقتصادی رشد چشمگیری یافته و به یکی از عوامل غیرقابل‌انکار رشد اکثر کشورهای آسیایی تبدیل شده است. اگرچه به گفته برخی پژوهشگران، ظهور چین تهدیدی برای نظم منطقه‌ای بوده، اما این کشور مکرراً اعلام کرده است که ظهوری صلح‌آمیز خواهد داشت. بنابراین، وقتی پنجمین نسل رهبران چین (شی جین پینگ و لی کچیانگ)^۱ در سال ۲۰۱۳ به قدرت رسیدند، جهت ایجاد فضای دوستانه در راستای رشد و توسعه، ابتکار دیپلماتیک جدیدی را مطرح کردند که به‌عنوان ابتکار یک کمربند یک راه^۲ (به دلیل سوء برداشت‌ها و همچنین توسعه ابتکار به شاخه‌های دیگر، چین در سال ۲۰۱۶ عنوان ابتکار «یک کمربند یک راه» را به «ابتکار کمربند و راه»^۳ تغییر داد) شناخته می‌شود و اساس آن بر احیاء شبکه راه‌های تجاری زمینی و دریایی چین باستان واقع شده است. یک ماه بعد از اعلام کمربند اقتصادی راه ابریشم برای آسیای مرکزی (سال ۲۰۱۳)، رئیس‌جمهور چین، راه ابریشم دریایی قرن ۲۱ را نیز مطرح ساخت. شینزو آبه^۴ رهبر حزب لیبرال دموکراتیک ژاپن نیز در سال ۲۰۱۲ به‌عنوان نخست‌وزیر ژاپن، از سوی مجلس این کشور انتخاب شد. شینزو آبه در سخنرانی طولانی سال ۲۰۱۳، منافع ژاپن برای پیوند دو اقیانوس هند و آرام را اعلام و در سخنرانی سال ۲۰۱۴ خود در مجلس استرالیا، آن را مجدداً در قالب واژه هند آرام تکرار کرد. وی بعد از انتخاب شدن ترامپ به ریاست جمهوری امریکا، سریعاً با او ملاقات کرد؛ زیرا امنیت ژاپن در پیوند عمیق با ایالات‌متحده قرار دارد. آبه همچنین حرکت‌های مستقل دیگری را جهت توسعه روابط با کشورهای ساحلی منطقه مانند استرالیا و دیگر قدرت‌های دریایی مانند اندونزی (برای آنچه رفتار ستیزه‌جویانه چین

1 Xi Jinping and Li Keqiang

2 One Belt One Road (OBOR)

3 Belt and Road Initiative (BRI)

4 Shinzō Abe

نام‌گذاری کرده است) انجام داد. آبه در سفری که در ژانویه ۲۰۱۷ به اندونزی داشت به رییس جمهور اندونزی پیشنهاد داد تا جهت مقابله با ابتکار کمربند و راه چین، به راهبرد هند آرام آزاد و همگانی^۱ بپیوندد.

بررسی سیاست‌ها و گرایش‌های قدرت‌های جهانی به دلیل تأثیری که بر حوزه‌های مختلف تعاملات کشورها می‌گذارد، از اهمیت بالایی برخوردار است و با مشاهده اقدامات دو کشور چین و ژاپن به عنوان قدرت‌های تأثیرگذار در جهان و به خصوص آسیا این سؤال مطرح می‌شود که جدیدترین ابتکار و راهبرد کشورهای چین و ژاپن برای تثبیت جایگاه منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خود چیست؟ در پاسخ به سؤال اصلی و با تکیه بر این استدلال که چین و ژاپن برای توسعه فعالیت‌های فرامنطقه‌ای خود به ترتیب؛ ابتکار کمربند و راه و راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی را ارائه داده و در قالب آن به دنبال تأمین منافع خود و محدود کردن طرف مقابل هستند، سعی می‌شود اقدامات طرفین در آسیا و آفریقا و تا حدودی روابط چین و اروپا در قالب دو ابتکار، با روشی توصیفی تحلیلی و با در نظر گرفتن رویکردی مقایسه‌ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. در مقاله حاضر ابتدا آثار مربوط به این حوزه بررسی می‌شود؛ سپس در مبحث دوم، مفهوم میان‌منطقه‌گرایی به عنوان چارچوب مفهومی مقاله تشریح می‌شود و در انتها، به شکل‌گیری ابتکار دو کشور پرداخته شده و اقدامات دو کشور با گزینش مفهوم فرامنطقه‌گرایی (شاخه دوم مفهوم میان‌منطقه‌گرایی) مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۱. ادبیات پژوهش

رقابت چین و ژاپن در قرن حاضر توجه زیادی را به خود جلب کرده است، اما با وجود این، نویسندگان اندکی درباره این موضوع قلم زده‌اند. در خصوص رقابت دو کشور چین و ژاپن در قالب ابتکار و راهبرد نیز بررسی‌های متون موجود نشان دهنده عدم توجه به این حوزه است. با وجود کاستی‌های موجود، مقالات به نسبت متعددی با موضوع چین و یا ژاپن نگاشته شده است که هرکدام به موضوع خاصی پرداخته و سیاست و اقدامات چین و یا ژاپن را در قالب اثری واحد منتشر ساخته‌اند. به عنوان مثال مسعود موسوی شفائی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «نسل پنجم رهبران چین و ابتکار

کمربند اقتصادی جاده ابریشم»، به بررسی ابعاد گوناگون ابتکار جاده ابریشم تحت رهبری شی جین پینگ می‌پردازد. بهرام امیراحمدیان و روح‌اله صالحی (۱۳۹۵) نیز با عنوانی تقریباً مشابه در مقاله «ابتکار جاده ابریشم جدید چین؛ اهداف، موانع و چالش‌ها»، جاده ابریشم را به عنوان طرح قدرتی نوظهور، مورد بررسی قرار داده‌اند و موانع موجود بر سر راه این ابتکار را بررسی می‌کنند. محسن شریعتی‌نیا (۱۳۹۵) نیز در مقاله «کمربند اقتصادی جاده ابریشم: زنجیره ارزش محور چین»، به چستی این ابتکار می‌پردازد و جایگاه آن در استراتژی کلان چین را با تحلیل محتوای سیاست تجاری و صنعتی چین تحلیل می‌کند. محمد کاظم سجادپور و زهرا آقامحمدی (۱۳۹۵)، در مقاله «سیاست خارجی ژاپن در آسیای مرکزی»، به تجزیه و تحلیل تحول سیاست خارجی ژاپن بعد از فروپاشی شوروی با تمرکز بر نظریه ثبات هژمونیک می‌پردازند. نویسندگان اظهار می‌کنند که اولویت سیاست خارجی ژاپن در منطقه آسیای مرکزی بر مسائل اقتصادی است.

بهرام امیراحمدیان و روح‌اله صالحی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «اهداف و راهبردهای سیاست خارجی چین در آسیای مرکزی»، به بررسی جایگاه چین در مناسبات کشورهای آسیای مرکزی در رقابت با قدرت‌های ایالات متحده و روسیه می‌پردازند و معتقدند چین تا یک دهه آینده نمی‌تواند جایگاه اول را در آسیای مرکزی کسب کند. علی اکبر جعفری و دیان جانباز (۱۳۹۴) در مقاله «قدرت نرم و جایگاه چین در نظام بین‌الملل»، به تأثیرات مثبت ابعاد مختلف سیاسی، فرهنگی و علمی قدرت نرم چین بر جایگاه این کشور در نظام جهانی می‌پردازند. عبدالله قنبرلو (۱۳۹۲) در مقاله «بنیادهای امنیتی سیاست خارجی چین»، تحول سیاست خارجی ایده‌آلیستی چین را به علت شکنندگی امنیت ملی چین، عاملی در تقویت نشانه‌های عمل‌گرایی چین می‌داند و در همین راستا به بررسی نقش امنیت ملی در هدف‌گذاری چین می‌پردازد. الهه کولایی و ماندانا تیشه‌یار (۱۳۸۸) در مقاله «مطالعه تطبیقی رهیافت‌های امنیت انرژی چین و ژاپن در آسیای مرکزی» به این موضوع می‌پردازند که امنیت انرژی تنها یکی از عناصر شکل دهنده به رفتار چین و ژاپن با کشورهای صادرکننده انرژی است. نویسندگان معتقدند به دلیل تحول اصول بین‌المللی و شکل‌گیری وابستگی متقابل بین کشورهای صادرکننده و

واردکننده انرژی، چین و ژاپن بوسیله الگوی همکاری جمعی جهانی به دنبال تأمین امنیت انرژی هستند. محمدرضا دهشیری و محمدحسین نشاسته‌سازان (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «راهبردهای سیاست خارجی چین و ژاپن در آسیای مرکزی»، اقدامات چین در قالب سازمان همکاری شانگهای و اقدامات ژاپن از طریق کمک‌های توسعه رسمی و چندجانبه‌گرایی در قالب سازمان‌های آسیا پاسفیک و برنامه توسعه ملل متحد مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند. مهدی عباس‌زاده و احمد رضائی (۱۳۹۶) در مقاله «سیاست چین در دریای جنوبی؛ سیاست قدرت و نفوذ دریایی»، به بررسی اقدامات نظامی و امنیتی چین در برخورد با همسایگان جنوبی این کشور در قالب نظریه واقع‌گرایی می‌پردازند. بهاره سازمند (۱۳۸۸) در مقاله «منطقه‌گرایی اقتصادی در شرق آسیا: آسه آن ۳+؛ چالش‌ها و فرصت‌ها»، به بررسی روند افزایش منطقه‌گرایی آسه‌آن با سه کشور چین، ژاپن و کره جنوبی می‌پردازد. بهاره سازمند و فریبرز ارغوانی (۱۳۹۱) در مقاله «چالش‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای و دکترین ظهور مسالمت‌آمیز چین»، چالش‌های ژئوپلیتیک موجود در شرق آسیا را که مانع ظهور مسالمت‌آمیز چین است، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند.

با بررسی مقالات موجود درباره سیاست‌ها و اقدامات چین و ژاپن ملاحظه می‌شود، این متون به صورت جزئی بخشی از سیاست‌ها و اقدامات دو طرف در حوزه‌ای خاص را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند که در مورد کشور ژاپن نیز محدودیت بیشتر است. در حوزه رقابت دو کشور چین و ژاپن نیز، آثار اندکی صرفاً جنبه‌های بسیار محدودی از رقابت‌های دو کشور چین و ژاپن مانند؛ بحث انرژی را در حوزه مکانی آسیای مرکزی مورد بررسی قرار داده‌اند. آنچه در بین منابع به چشم می‌خورد، عدم پرداختن به موضوع مقاله حاضر است، به نحوی که مقالات مربوط به ابتکار چین به نسبت بیشتر وجود دارد، اما منابع در مورد راهبرد کنونی ژاپن به جز در اسناد رسمی کشور ژاپن دیده نمی‌شود. در این مقاله به صورت مشخص به بررسی ابتکار کمربند و راه چین و راهبرد هند آرام آزاد و همگانی ژاپن پرداخته می‌شود. در همین راستا اهداف و اقدامات دو کشور در قالب دو ابتکار و راهبرد نوین و با بهره‌گیری از مفهوم فرامنطقه‌گرایی (شاخه دوم میان منطقه‌گرایی) مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۲. چارچوب مفهومی: میان منطقه‌گرایی

منطقه‌گرایی، واژه‌ای است که از دهه ۱۹۵۰ و با ظهور نهادی منطقه‌ای مانند اروپا پا گرفت و رفته رفته در طی نیم قرن تحولات و دگرگونی‌های بسیاری را به خود دید. منطقه‌گرایی در اواخر قرن ۲۰ به پدیده‌ای جهانی و عالمگیر تبدیل شد و اکثر کشورها را به سمت خود مجذوب ساخت. کشورهای مختلف در حوزه‌های جغرافیایی خاص و حتی متفاوت با مشاهده سودی که این پدیده برای اعضای خود در بر دارد، برای تعهد سپردن به آن تحریک شدند و نتیجه آن، در هم تنیدگی شبکه‌ای از روابط متقابل بوده است. در قرن حاضر نیز که تقریباً یک پنجم آن سپری شده، این پدیده به امری واجب الوجود برای کشورها تبدیل شده است و این پدیده صرفاً مختص کشورهای پیشرفته و صنعتی نیست. در اینجا لازم است بحث را با تعریف این واژه و تجزیه آن به اجزا خردتری جهت درک بهتر آغاز کنیم.

به‌رغم علاقه به این حوزه، درباره تعریف منطقه‌گرایی اتفاق نظر وجود ندارد و دلیل آن هم عدم توافق محققان در رابطه با اجزای تشکیل‌دهنده منطقه است. با این حال، منطقه اغلب به عنوان مکانی متشکل از گروهی کشورهاست که در فضای جغرافیایی معین قرار دارند، اما در اینکه یک منطقه در کجا به اتمام می‌رسد و منطقه دیگر از کجا آغاز می‌شود، ابهام وجود دارد (Mansifel. & Solingen, 2010:146).

نای منطقه را تعداد محدودی از دولت‌ها در نظر می‌گیرد که توسط ارتباط جغرافیایی و درجه‌ای از وابستگی متقابل به هم پیوند خورده‌اند (Nye, 1968:Xii). علاوه بر این، اکثر محققان موافق‌اند که یک منطقه صرفاً به نزدیکی جغرافیایی اشاره ندارد و معیارهای بیشتری برای اثبات این ادعا مورد نیاز است. به عنوان مثال می‌توان دو ضابطه کلی را برای تقسیم‌بندی منطقه مدنظر قرار داد؛ اول، نزدیکی جغرافیایی و دوم، الگوی روابط و تعاملات بین کشورهای حوزه جغرافیایی خاص.

به عنوان مثال: بروس روست^۱ پنج معیار را برای تعریف یک منطقه بین‌المللی مدنظر قرار می‌دهد که عبارت‌اند از: نزدیکی جغرافیایی، همگنی فرهنگی و اجتماعی، نگرش‌های سیاسی واحد، نهادهای سیاسی مشترک و وابستگی اقتصادی (Russett,

1 Bruce M. Russett

(11:1967). لویس کانتوری^۱ و استیون اسپیگل^۲ نیز منطقه را با چهار معیار برای مقایسه نظام‌های فرعی با ویژگی‌های گوناگون ضروری می‌دانند که (۱) ماهیت و سطح انسجام: اجتماعی (قومیت، زبان، مذهب، فرهنگ، تاریخ و آگاهی از میراث مشترک)، اقتصادی، سیاسی (همگونی و تجانس) و سازمانی (عضویت منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای)؛ (۲) ماهیت ارتباطات: شخصی (تلفن، ایمیل و تلگراف)، رسانه جمعی (روزنامه، رادیو و تلویزیون)، مبادلات نخبگان (آموزش، گردشگری و دیدارهای دیپلماتیک منطقه‌ای) و حمل‌ونقل (خشکی، آبی، ریلی و هوایی)؛ (۳) میزان قدرت: مادی (جمعیت، تولید ناخالص ملی و میزان مصرف انرژی)، نظامی (تعداد نیروهای مسلح) و انگیزشی (درصد سهم هزینه نظامی از تولید ناخالص ملی) و (۴) ساختار روابط: طیف (مناقشه یا همکاری)، علل (دوستی یا دشمنی) و ابزار (ابزار جنگ، اقسام بهبود تضاد و روش‌های همکاری) روابط را شامل می‌شود (Cantori & Spiegel, 1969:363 369).

اما با وجود تفاوت دیدگاه محققان در مورد عناصر و معیارهای تشکیل‌دهنده منطقه، به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین معیارها در تقسیم‌بندی مناطق، جغرافیا یعنی محل قرارگیری کشورها باشد که آن‌ها را با مرز از دیگر مناطق جدا می‌کند و در مراحل بعدی، اشتراک فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی دارای اهمیت هستند. چه بسا کشورهایی که از نظر سیاسی متفاوت‌اند، اما در یک منطقه قرار گرفته‌اند و در مقابل این وضعیت، کشورهایی نیز هستند که با فاصله جغرافیایی بسیار زیاد، اما شباهت‌های بسیاری با یکدیگر دارند. با بررسی واژه منطقه، شاید این سؤال پیش آید که منطقه‌گرایی چیست؟ منطقه‌گرایی به عنوان گرایشی در حوزه روابط بین‌الملل و مطالعات منطقه‌ای در نظر گرفته می‌شود که کشورهای مختلف با دارا بودن این گرایش ذهنی و عملی به سمت همکاری در حوزه خاصی از جغرافیای منطقه‌ای می‌پردازند. در نهایت باید این نکته مهم که هنگی و همکاران به آن اشاره می‌کنند را به خاطر سپرد: منطقه‌گرایی، گرایش و جهت‌گیری است و با منطقه‌ای شدن که فرآیندی است، تفاوت دارد.

از اواخر دهه ۱۹۹۰، افزایش تعاملات و گفتگوهای دو و چندجانبه توجه محققان را به خود جلب کرد و این امر منجر به ظهور واژه‌ای با عنوان میان‌منطقه‌گرایی شد.

1 Louis Cantori

2 Steven Spiegel

خلاصه‌ترین و همچنین روشن‌ترین تعریف از میان‌منطقه‌گرایی را هنگی و دیگران ارائه داده‌اند که معتقدند «روابط نهادمند بین مناطق جهان» است (Hanggi et al, 2006:3). منظور از روابط نهادمند، روابطی است که مناطق مختلف با هدف‌هایی مشخص به آن‌ها شکل داده‌اند و به نوعی رفتار کشورها در چارچوب سازوکارهای مورد توافق طرفین، جاری است.

اگرچه بحث درباره «ماهیت [این] موجود زنده» [به معنی درحال‌رشد بودن رویکرد نظری میان‌منطقه‌گرایی] هنوز حل‌نشده و ابهامات گونه‌شناسانه آن باقی‌مانده است، اجماع فزاینده‌ای درباره این امر وجود دارد که میان‌منطقه‌گرایی واژه‌ای عمومی بوده و به سه دیدگاه فرعی قابل‌تقسیم است: میان‌منطقه‌گرایی بین‌منطقه‌ای^۱ یا دوجانبه،^۲ فرامنطقه‌گرایی^۳ و میان‌منطقه‌گرایی مرکب.^۴ درحالی‌که بین‌منطقه‌گرایی، به معنی روابط گروه گروه (روابط اتحادیه‌اروپا با اتحادیه‌ملل آسیای جنوب‌شرقی (آسه آن)،^۵ روابط اتحادیه‌اروپا و مرکوسور)^۶ در نظر گرفته می‌شود، فرامنطقه‌گرایی به فرآیند گفتگویی اشاره دارد که عضویت آن گسترده‌تر است. این شاخه نه تنها لزوماً سازمان‌های منطقه‌ای، بلکه کشورهای عضو بیش از دو منطقه و مشارکت کنندگان بدون عضویت در گروه‌بندی منطقه‌ای، بعلاوه برخی ساختارهای سازمانی مسلط را شامل می‌شود (اپک،^۷ نشست آسیا اروپا،^۸ انجمن همکاری منطقه‌ای حوزه اقیانوس هند).^۹ نهایتاً، میان‌منطقه‌گرایی مرکب آخرین شاخه است که تمام اشکال دیگر تعاملات میان‌منطقه‌ای را دربر می‌گیرد. روابط قاره‌ای مانند؛ روند اروپا آفریقا،^{۱۰} «میان‌منطقه‌گرایی فرضی»^{۱۱} مانند؛ روند آفریقا، کارائیب و اقیانوسیه،^{۱۲} «میان‌منطقه‌گرایی بدون مناطق» مانند همکاری هند، برزیل و آفریقای جنوبی^{۱۳} یا روابط بین سازمان‌های منطقه‌ای و یک قدرت بزرگ را می‌توان در

- 1 biregional
- 2 bilateral interregionalism
- 3 transregionalism
- 4 hybrid interregionalism
- 5 Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)
- 6 Southern Common Market (MERCOSUR)
- 7 Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)
- 8 Asia-Europe Meeting (ASEM)
- 9 Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation (IOR-ARC)
- 10 Europe-Africa process
- 11 imagined interregionalism
- 12 Africa, Caribbean and Pacific (ACP) process
- 13 India, Brazil, South Africa (IBSA) cooperation

این شاخه جای داد (Ruland, 2014:16,17). در این پژوهش از میان سه رویکرد میان منطقه‌گرایی، به دلیل حضور کشورها و مناطق مختلف در حوزه اهداف و منافع دو کشور چین و ژاپن، سعی می‌شود روند و عملکردهای صورت گرفته در قالب این دو ابتکار و راهبرد براساس فرامنطقه‌گرایی تجزیه و تحلیل شود.

۳. ابتکار کمربند، راه چین

۱-۳. زمینه‌های شکل‌گیری

در سال ۲۰۱۳ شی جین پینگ تمایل به ایجاد ابتکار یک کمربند یک راه را جهت احیا راه ابریشم باستانی، با در اولویت قرار دادن زیرساخت و ارتباطات مطرح کرد. [چین به دلیل سوء تفسیر از نام این ابتکار مخصوصاً از «یک» کمربند یک راه، در سال ۲۰۱۶ عنوان آن را به ابتکار کمربند و راه تغییر داد]. شی جین پینگ این ابتکار را در دانشگاه نظریات فزاقستان اعلام کرد (Reeves & et al, 2017: 63).

تصویر شماره ۱. ابتکار کمربند و راه چین

(Cai, 2017: 2)

تصویر شماره ۱ ابتکار کمربند و راه را در قالب خطوط آبی (کمربند اقتصادی راه ابریشم)، قهوه‌ای (راه ابریشم دریایی قرن ۲۱) و دو مسیر اقتصادی چین پاکستان و چین هند را نشان می‌دهد. هر دو مسیر خاکی و آبی به ونیز ایتالیا ختم می‌شوند که قاره اروپا را نیز دربر می‌گیرد و نسبت به راهبرد ژاپن، وسیع‌تر است. ابتکار چین، شبکه‌ای از راه‌آهن‌ها، بزرگراه‌ها و دیگر اشکال زیرساختی، همچنین لوله‌های نفت و گاز، شبکه‌های برق، شبکه‌های اینترنت و مسیرهای هوایی در منطقه اوراسیا را شامل می‌شود (Bian & Xie, 2016: 956). کمربند اقتصادی جاده ابریشم، کمربند زمینی از چین (آسیای مرکزی) و روسیه تا اروپا است و راه ابریشم دریایی قرن ۲۱ مسیر دریایی‌ای از تنگه ملاکا به هند، خاورمیانه و شرق آفریقا است. در سال ۲۰۱۴، این ایده‌ها با تمرکز بر زیرساخت، در حال شکل‌گیری بودند.

چین برنامه‌هایی برای پروژه‌های بزرگ جهت بهبود پیوند مسیرها دارد. چین در حال حاضر مذاکره با ۲۸ کشور بر سر ریل‌های فوق‌سریع را آغاز کرده و بسیاری از آن‌ها در همین راستا و با مجموع مسافت بیش از ۵۰۰۰ کیلومتر، در دستور کار است. چین با ساخت زیرساخت‌های الزامی‌تر در طول مسیرهای جاده ابریشم - از راه‌ها و ارتباطات ریلی تا بنادر و خطوط لوله و مواد معدنی - امیدوار است اجتماعی از منافع، اهداف و مسئولیت مشترک ایجاد کند. همان‌طور که افزایش دستمزدها مزیت نسبی چین را در تولیدات صنعتی کار محور کاهش داده است، کشورهای با دستمزد پایین که با جاده ابریشم به هم متصل می‌شوند، جذابیت بیشتری خواهند یافت. از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۴ متوسط دستمزد چین، سه برابر افزایش یافته است. با بهبود ساختارها، این کشورها، جایگاه بهتری را برای جذب سرمایه‌های کار محور مهاجر چین پیدا خواهند کرد (Liu, 2017: 94). چین در قالب فرامنطقه‌گرایی، اقدامات خود را پیوسته گسترش می‌دهد و همان‌طور که در مطالب بالا ذکر شد، چین توانسته است به تدریج قدرت خود را در سراسر جهان به رخ قدرت‌های قدیمی‌تر مانند ژاپن بکشد. روند فزاینده فرامنطقه‌گرایی چین در طول چندسال اخیر نشان می‌دهد، کشورهای جهان (مخصوصاً کشورهای در حال توسعه) با گذشت زمان با ابتکار چین همراه می‌شوند و دلیل آن هم سهولت

همکاری با این کشور، بی‌توجهی و همچنین عدم فشار چین به حوزه‌های غیراقتصادی مانند حقوق بشر و دموکراسی اعضا این نهاد فرامنطقه‌ای است.

۲-۳. اهداف چین

هدف اصلی چین به‌عنوان بزرگ‌ترین کشور تجاری جهان، کاهش هزینه‌های انتقال کالا است. علاوه بر کاهش هزینه‌های تجاری، ابتکار چهار هدف دیگر نیز دارد: اول، چین در تلاش است، وابستگی اقتصادی مبتنی بر سرمایه‌گذاری زیرساختی داخلی و رشد حاصل از این سرمایه‌گذاری‌ها را کاهش دهد. این بدین معنی است که شرکت‌های ساخت‌وساز، تولیدکنندگان تجهیزات و دیگر کسب‌وکارها که با شرایط پیشرفت سریع کشور، به رونق و شکوفایی رسیده‌اند، به دنبال فرصت‌هایی در مناطق دیگر هستند. یکی از محرک‌های مهم ابتکار کمربند و راه، پیدا کردن روزه‌های این‌چنینی در خارج از کشور است. دومین هدف، تمرکز زیرساختی، به رنمینی^۱ چین، رتبه بین‌المللی بهتری خواهد داد و جایگاه ذخیره ارزی آن را در جهان ارتقا می‌دهد. در این راستا، چین حمایت روسیه و دیگر اقتصادهای در حال ظهور را دارد. چین در سال ۲۰۱۵ به بانک ترمیم و توسعه اروپایی^۲ پیوست و بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی^۳ را تأسیس کرد. این قدم‌ها به موفقیت ختم شد و صندوق بین‌المللی پول، ارز چین را به سبد ارزهای جهانی افزود. سومین محرک ابتکار کمربند و راه، امنیت تأمین انرژی چین از طریق خطوط لوله در بنادر آبی عمیق [برای بارگیری کشتی‌های عظیم] آسیای مرکزی، روسیه و آسیای جنوب شرقی است. انرژی کافی به یکی از نگرانی‌های ثابت شرکت‌های چینی تبدیل شده است. تعداد وسایل نقلیه شخصی از ۸ میلیون در سال ۱۹۹۰ به ۱۱۵ میلیون در سال ۲۰۱۵ رسیده و با رشد اقتصادی، تقاضای انرژی چین نسبت به سال ۱۹۸۰ بیش از ۵۰۰ درصد افزایش یافته است. چین اکنون بزرگ‌ترین مصرف‌کننده انرژی جهان است و در سال ۲۰۱۴ بزرگ‌ترین واردکننده نفت بوده است. چهارم، توسعه زیرساختی کشورهای در

1 Renminbi

چین در حوزه پولی و ارزی، دو عنوان یوان و رنمینی را به کار می‌برد. ارز چین، به صورت رسمی رنمینی خوانده می‌شود و یوان، واحد محاسباتی آن است. به عنوان مثال: با در نظر گرفتن پول و ارز؛ انگلیس (پوند و استرلینگ)، آمریکا (دلار و ذخایر فدرال) و چین (یوان و رنمینی)، هزینه یا قیمت هر کالا توسط پوند، دلار و یوان (یعنی واحد پولی) محاسبه می‌شود نه ذخایر ارزی این کشورها.

2 European Bank for Reconstruction and Development

3 Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)

طول مسیر ابتکار کمربند و راه ممکن است رشد اقتصادی آن‌ها را افزایش دهد و در نتیجه به رشد تقاضای کالا و خدمات چین یاری رساند (Djankov & Miner, 2016: 7). چین دانشمندان و مهندسان زیادی را برای توسعه تولیدات کشور به کار گرفته است و نتیجه این امر در توسعه بخش قطار سریع‌السیر چین آشکار است. این کشور امروزه خاستگاه بیش از ۵۰ درصد راه‌آهن‌های سریع‌السیر ساخته شده در جهان است. نخست‌وزیر چین، لی کچیانگ راه‌آهن سریع‌السیر ساخت چین را به تایلند، لائوس، هند، اندونزی و مالزی فروخت. تمام این کشورها شرکای راهبردی و اصلی در ابتکار کمربند و راه هستند (Cai, 2017: 9,10).

اما آنچه آشکار است، چین جدا از اهداف ژئواکونومیک، اهداف ژئواستراتژیک دیگری هم از ارائه این ابتکار دنبال می‌کند، به‌عنوان مثال؛ مسیر اقتصادی چین پاکستان، یکی از بارزترین پروژه‌های کمربند و راه است و توسط بیجینگ و اسلام‌آباد پشتیبانی می‌شود. این مسیر از کاشغر در منطقه خودمختار شین جیانگ^۱ چین شروع شده و تا بندر گوادر^۲ در ایالت بلوچستان پاکستان ادامه دارد و به علت نزدیکی به خلیج فارس، می‌تواند به‌عنوان تأمین‌کننده انرژی چین و رفع نیاز این کشور از تنگه ملاکا در آسیای جنوب شرقی مورد استفاده قرار گیرد. علاوه بر این بندر گوادر به علت عمق مناسب می‌تواند برای اهداف نظامی، زیردریایی‌ها و ناو هواپیمابر مورد استفاده قرار گیرد. از اهداف دیگر این ابتکار، محدود کردن سیاست چرخش به آسیا اوباما است. روی کار آمدن ترامپ و خروج آمریکا از موافقت‌نامه مشارکت سرتاسری اقیانوس آرام^۳ نیز می‌تواند روند پیشرفت و توسعه ابتکار کمربند و راه را افزایش دهد (Cai, 2017: 4,5). یکی دیگر از اهداف این ابتکار گسترده، توسعه استان‌های غربی محاط در خشکی و کمک به آن‌ها برای دستیابی به بازارهای آسیای جنوب شرقی است. این اقدام، در راستای گسترش همگرایی و پیوستگی اقتصادی بین چین و آسیای جنوب شرقی است که با احیا راه ابریشم دریایی در قالب شبکه راه‌آهن‌های سریع‌السیر، بزرگراه‌ها، خطوط لوله و بنادر بسیط در طول منطقه، باهدف پیوند نزدیک‌تر منافع خود با کشورهای مجاور

1 Kashgar, Xinjiang

2 Gwadar Port

3 Trans-Pacific Partnership

صورت خواهد گرفت (Dittmer & Ngeow, 2017: 211). اهداف چین به صورت کلی در واژه‌ای با عنوان فرامنطقه‌گرایی خلاصه می‌شود. این کشور سعی دارد موجبات رشد و توسعه پایدار را در ورای مرزهای خود سازماندهی کند. در همین راستا، قابلیت و توانایی چین در اجرایی کردن ابتکار و پروژه‌های زیرساختی، نوید دهنده عزم چین در رهبری فرامنطقه‌ای است.

۳-۳. نقش سه قاره در ابتکار کمربند و راه چین

در سال ۲۰۱۳، بحث‌های فراوانی میان تصمیم‌گیران و دانشمندان چین، درباره گرایش راهبردی سیاست خارجی این کشور، مخصوصاً در نواحی هم‌جوار وجود داشت. بیجینگ در اکتبر ۲۰۱۳، اجلاس مهمی با عنوان دیپلماسی پیرامونی^۱ را برگزار کرد. گزارش شده است که این اولین نشست بزرگ سیاست خارجی از سال ۲۰۰۶ و حتی اولین نشست سیاست‌گذاری مربوط به کشورهای همسایه از زمان تأسیس جمهوری خلق چین است. در این اجلاس تمام بازیگران مهم در حوزه تصمیم‌گیری در سیاست خارجی چین شامل تمام کمیته‌های حزب کمونیست حضور داشتند. رئیس‌جمهور چین در این اجلاس بر اهمیت کشورهای همسایه تأکید کرد و گفت ما باید ابتکار کمربند و راه را برای ایجاد و نظم اقتصادی جدید منطقه‌ای برپا کنیم (Cai, 2017: 3).

چین سرمایه‌گذاری زیرساختی خارجی را نخست بر مناطق کلیدی شامل آسیای جنوب شرقی، آسیای جنوبی و مرکزی متمرکز ساخته است. تمام این نقاط درون شش راهرو اقتصادی ابتکار کمربند و راه قرار دارند. چهار مورد از این راهروهای اقتصادی مسیرهای زمینی هستند که راهروهای پل زمینی جدید اوراسیا (راه ابریشم قدیم)، چین مغولستان روسیه، چین آسیای مرکزی آسیای غربی و چین پاکستان را دربرمی‌گیرد. دو مورد دیگر، راهرو بنگلادش چین هند میانمار و چین شبه جزیره هند و چین تشکیل‌دهنده راه ابریشم دریایی قرن ۲۱ هستند. هرکدام از این راهروهای اقتصادی به‌عنوان یک نظام زنده، ملت‌سازی را تسهیل و رفاه عمومی را سرعت می‌بخشد (PWC, 2017: 19). در سال ۲۰۱۷، ناظران به‌دقت رویدادهای مجمع کمربند و راه در بیجینگ را زیر نظر داشتند که طی این نشست، چین موافقت‌نامه همکاری تجاری و اقتصادی با ۳۰ کشور را

1 Peripheral Diplomacy

امضا کرد، درحالی‌که موافقت‌نامه دو کشور کنیا و اتیوپی نیز وجود داشت. زیرساخت نقش بسیار مهمی را در روابط چین و اتحادیه آفریقا بازی می‌کند. همان‌طور که در سال ۲۰۱۴، نخست‌وزیر چین به آرزوی رئیس کمیسیون اتحادیه آفریقا درباره پیوند چین به ۵۴ پایتخت کشورهای آفریقایی با راه‌آهن سریع‌السير اشاره کرد. نخست‌وزیر چین اظهار کرد چین برای به تحقق این آرزو کمک خواهد کرد. قبلاً در سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶، دو طرف یادداشت تفاهمی را برای توسعه زیرساخت‌های فراتر از قاره‌ای از قبیل راه‌آهن، بزرگراه، هواپیمایی و قطارهای سریع‌السير امضا کرده بودند که بارزترین آن‌ها «دستور کار ۲۰۶۳ آفریقا» بود. در مجمع کمر بند و راه سال ۲۰۱۷ در بیجینگ نیز، سازمان همکاری توسعه شبکه انرژی جهانی توسط چین مطرح شد و یادداشت تفاهمی برای همکاری انرژی با اتحادیه آفریقا به امضا رسید. هیچ کشوری به‌اندازه چین در کانال سوئز مصر سرمایه‌گذاری نکرده است. از میان ۵۴ کشور نیز تنها مصر و اتیوپی عضو بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی هستند. یک شرکت چینی نیز قراردادی را برای ساخت پایانه چندمنظوره در بندر اسکندریه مصر امضا کرده است. چین در حال ساخت راه آهنی از قاهره به نواحی پیرامون آن است (Breuer, 2017: 25).

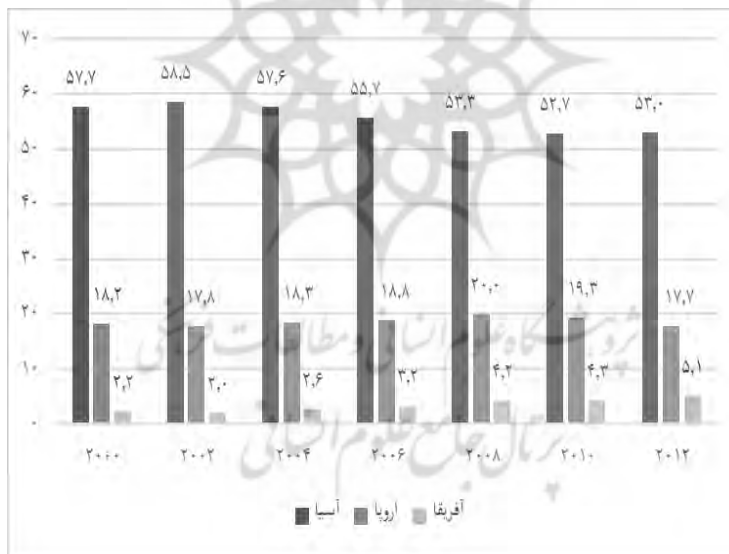
دلیل توجه چین در قالب شاخه دریایی ابتکار خود به کشورهای آفریقای شرقی موقعیت جغرافیایی آن‌ها مخصوصاً مصر، جیبوتی، سودان و اتیوپی است. به همین دلیل چین در حال شکل‌دهی به بنادر مختلف کشورهای آفریقایی، هم‌راستا و هماهنگ با اقدامات و منافع خود است.

راهبرد جهانی اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۶ اعلام می‌دارد: «اتحادیه اروپا به دنبال رویکردی منسجم نسبت به پیوند چین با غرب است». از منظر تجارت و سرمایه‌گذاری، اتحادیه اروپا و بسیاری از کشورهای وابسته به آن، برای سرمایه‌گذاری‌های چین هجوم آورده‌اند. در سال ۲۰۱۵، کمیسیون اروپا یادداشت تفاهمی را برای اساسنامه پیوند چین اتحادیه اروپا، در راستای همکاری بیشتر بین ابتکار کمر بند و راه و برنامه سرمایه‌گذاری کمیسیون اتحادیه اروپا برای اروپا^۱ امضا کردند. این اساسنامه برای تعقیب فرصت‌های

۱ برنامه سرمایه‌گذاری کمیسیون اتحادیه اروپا برای اروپا (EC IPE) با عنوان «Juncker Plan» یا «EU Infrastructure Investment Plan» شناخته می‌شود که ابتدا توسط رئیس کمیسیون اروپا «Jean-»

سرمایه‌گذاری مشترک در طول راه ابریشم طراحی شده است. بسیاری از کشورهای عضو اتحادیه اروپا، به صورت دوجانبه در سرمایه‌گذاری‌های مربوط به ابتکار کمربند و راه، مخصوصاً از طریق گفتگوهای ۱۶+۱ که در سال ۲۰۱۲ شکل گرفت، مشارکت دارند (Ghiasi & Zhou, 2017: 46). در اروپا، چین ابتکار خود را در قالب موافقت‌نامه‌های همکاری دوجانبه پیش می‌برد و توجه خاصی به کشورهای اروپای مرکزی و شرقی دارد. اولین سرمایه‌گذاری برجسته چین، در بندر پیرائوس^۱ یونان و ایجاد راه آهن بین یونان، صربستان و مجارستان بود (Larcon, 2017: VIII). ابتکار چین برای پیوند مناطق و قاره‌های جهان، دیدگاه نوینی در عرصه مناسبات فرامنطقه‌ای است. این ابتکار نشان می‌دهد که چین نمی‌خواهد خود را محصور در مناطق اطراف ببیند و دیدگاهی وسیع برای همکاری و تعامل با جهان دارد. اقدامات فرامنطقه‌ای چین نیز مرز نمی‌شناسد و رفته رفته بر دامنه آن افزوده می‌شود.

نمودار شماره ۱. حجم تجارت چین با سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا (درصد از کل تجارت

(Wise & et al, 2015: 14)

Claude Juncker» در نوامبر ۲۰۱۴ و با هدف سرازیر کردن سرمایه‌های خصوصی و عمومی به ارزش حداقلی ۳۱۵ میلیارد دلار در طی سه سال مالی، از اوایل ۲۰۱۵ تا اواخر ۲۰۱۷ شکل گرفت.

1 Piraeus Port

نمودار شماره ۱ حجم کل تجارت چین با سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا را نمایش می‌دهد. در سال ۲۰۰۰ حجم تجارت چین با قاره آسیا ۵۷/۷ درصد بود که این رقم در سال ۲۰۱۲ به ۵۳ درصد کاهش یافته و در مقابل بر حجم تجارت چین و آفریقا افزوده شده است. تجارت چین با آفریقا در سال ۲۰۰۰، ۲/۲ درصد بود و در سال ۲۰۱۲ به رقم ۵/۱ درصد افزایش یافته است، اما نکته اصلی، تجارت چین با آسیا، این است که نزدیک به سه برابر تجارت با اروپا را نشان می‌دهد و نشان‌دهنده توجه چین به منطقه آسیا است. در فرامنطقه‌گرایی چین نیز، اهمیت مناطق با توجه به اولویت قائل شدن این کشور، متفاوت است. شرق و جنوب شرق آسیا در اولویت نخست چین قرار دارد و این کشور سعی دارد با تثبیت پایه‌های خود در مناطق همجوار، اقدام و عمل در مناطق فراتر از منطقه را سرعت بخشد.

۴-۳. منابع تأمین سرمایه‌گذاری‌های چین

چین از سه نهاد برای تأمین سرمایه‌های موردنیاز این ابتکار عظیم استفاده می‌کند؛ (۱) صندوق زیرساختی راه ابریشم (Teriakidis, 2017: 15) که در سال ۲۰۱۴ طی نشست اپک در بیجینگ، شی جین پینگ سرمایه آن را ۴۰ میلیارد دلار اعلام کرد (Liu, 2017: 94)؛ (۲) بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی که با سرمایه ۱۰۰ میلیارد دلاری، به تأمین مالی توسعه زیرساخت‌ها کمک می‌کند (Beretta & et al, 2017: 138). چین ۳۰/۴ درصد، هند ۸/۵ درصد و روسیه ۶/۷ درصد آن را تأمین می‌کنند و ۵۴/۴ درصد، میان ۵۴ عضو باقی‌مانده تقسیم شده است (Kubalkova, 2015: 669). بانک به‌ویژه جهت تکمیل نیازهای زیرساختی جهان در حال توسعه و مخصوصاً منطقه آسیا اقیانوس آرام طراحی شده است. از میان کشورهای اصلی، ژاپن و ایالات متحده در بانک مشارکت نکرده‌اند و برخی از سران این کشورها در مورد دستیابی بانک به اهداف خود دچار شک و تردید هستند (Liu, 2017: 94,95). بانک تا تاریخ اکتبر ۲۰۱۷، ۲۱ پروژه را به ارزش ۳/۴۹ میلیارد دلار اجرایی کرده است (AIIB, 2017). در ژوئن ۲۰۱۸، بر تعداد پروژه‌های بانک افزوده شده و به ۲۵ پروژه با ارزش ۴/۳۹ میلیارد دلار رسیده که تمرکز آن‌ها بر زیرساخت‌های کشورهای مختلف در حال توسعه است (AIIB, 2018). آمار بانک

سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی در اوت ۲۰۱۸، ۸۷ عضو (۶۶ عضو اصلی و ۲۱ عضو ناظر) و ۲۸ پروژه به ارزش ۵/۳۴ میلیارد دلار را نشان می‌دهد (AIIB, 2018). (۳) در نهایت بانک توسعه جدید^۱ کشورهای بریکس^۲ نیز به ارزش ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ توسط؛ چین، هند، برزیل، روسیه و آفریقای جنوبی تشکیل شد و راهبرد عملی این نهاد از سال ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۱ نیز توسعه زیرساختی پایدار اعلام شده است (NDB, 2017). (3) ارزش مجموع وام‌های این بانک نیز تا ژوئن ۲۰۱۸، ۵/۱ میلیارد دلار به ثبت رسیده که سهم چین از این میزان، ۲۳ درصد بوده است (NDB, 2018). فرامنطقه‌گرایی چین به وضوح از اقدامات و فعالیت‌های این کشور، در رژیم‌سازی و نهادمند کردن روابط فرامنطقه‌ای قابل مشاهده است. تعداد اعضا بانک سرمایه‌گذاری آسیایی در حال حاضر به ۸۷ رسیده است که نسبت به دو سال گذشته بیش از ۳۰ عضو به آن پیوسته‌اند و این امر به نوبه خود، نشان‌دهنده ابعاد رو به رشد ابتکارهای چین در راستای پیگیری اهداف فرامنطقه‌ای خود است.

۴. راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی ژاپن

۴-۱. شکل‌گیری

مفهوم الماس امنیتی آسیایی^۳ ژاپن، محصول افکار نخست‌وزیر این کشور به‌عنوان پاسخی راهبردی به سایه‌های تهدیدآمیز دریایی چین در غرب اقیانوس آرام و اقیانوس هند است. این مفهوم ابتدا توسط شینزو آبه مطرح شد. آبه در سال ۲۰۰۷ به هند رفت و در مجلس این کشور، درباره پیوند دو اقیانوس سخنانی ایراد کرد: «امنیت غرب اقیانوس آرام و اقیانوس هند تفکیک‌ناپذیر است. ژاپن و هند باید با هماهنگی دیگر ملل همفکر در این حوزه و برای تضمین امنیت دریایی، هدایت طرح مشترک آسیای هند آرام را بر عهده گیرند» (Kapila, 2014). در بعد امنیتی، نخست‌وزیر ژاپن در دسامبر ۲۰۱۵ با دو رویداد برجسته، دستور کار دیپلماتیک خود، یعنی راهبرد «الماس» را در راستای امنیت دریانوردی منطقه، به نمایش گذاشت. از یک طرف، دیدار رسمی با هند و از طرف

1 New Development Bank (NDB)

2 BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa)

3 Asian Security Diamond

دیگر، گفتگو با نخست‌وزیر استرالیا، مالکوم ترنبول^۱ در توکیو (Yoshikatsu, 2016). در سال ۲۰۱۶، آبه چشم‌انداز سیاست خارجی جهانی توکیو را با عنوان؛ «راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی» مطرح کرد. بر اساس این رویکرد، یکی از حوزه‌های مورد توجه توکیو، چگونگی شکل‌دهی به همکاری راهبردی بین آسیا و آفریقا، به‌وسیله نقش هدایت‌گر ژاپن بود. این ایده در سخنرانی اجلاس بین‌المللی توسعه آفریقا توسط شینزو آبه، در ۲۷ اوت ۲۰۱۶ آشکار شد. او اظهار داشت: «ژاپن مسئولیت ارتقای ادغام اقیانوس هند، آرام و آسیا آفریقا را برای احترام به آزادی، حکمرانی قوانین، اقتصاد بازار، رهایی از زور و اجبار و رفاه این قاره بر عهده دارد. ژاپن به همراهی آفریقا، به دنبال پیوند دو قاره به اقیانوس‌های صلح‌آمیز با حاکمیت قانون است.» (Panda, 2017: 8).

تصویر شماره ۲. راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی ژاپن

(MOFAJ, 2017b:27)

تصویر شماره ۲، اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی، راهبرد جدید سیاست خارجی ژاپن معرفی شده است که دو قاره آسیای در حال رشد سریع، آفریقای مدعی رشد عظیم و دو اقیانوس هند و آرام را دربرمی‌گیرد. با در نظر گرفتن این اصول، چشم‌انداز راهبردی ژاپن جامع و گسترده شده است و برای توسعه و ارتقای راهبرد مورد نظر، ژاپن همکاری راهبردی با هند که رابطه‌ای تاریخی با آفریقای شرقی دارد و همچنین ایالات متحده و استرالیا را افزایش خواهد داد.

1 Malcolm Turnbull

شینزو آبه، در ژانویه سال ۲۰۱۷ به کشورهای فیلیپین، اندونزی و ویتنام سفر کرد. این اقدام به دلیل نگرانی به چالش کشیده شدن جایگاه اقتصادی ژاپن در آسیای جنوب شرقی توسط چین صورت گرفت. اولین مقصد سفر، فیلیپین بود. در زمینه اقتصادی، آبه هیئت تجاری عالیرتبه‌ای را به همراه خود داشت. او بسته سرمایه‌گذاری و کمک پنج‌ساله‌ای را به ارزش ۸/۸ میلیارد دلار، با تمرکز بر برنامه‌های زیرساختی مورد نظر دولت رودریگو دوترته^۱ به رییس جمهور فیلیپین پیشنهاد کرد. این بیشترین بسته کمکی بود که ژاپن به یک کشور واحد، حداقل در رقابت با تعهدات زیرساختی چین که در طول دیدار دوترته از چین در سال ۲۰۱۶ داده شده بود، اختصاص می‌داد. دوترته قبلاً اعلام کرده بود در نشست کمر بند و راه چین (ماه مه ۲۰۱۷) حضور خواهد یافت. دیدار شینزو آبه از اندونزی به همراه ۳۰ تاجر فعال اقتصادی برجسته یک هدف روشن داشت. ژاپن یکی از پیشگامان سرمایه‌گذاری خارجی در اندونزی است که ارزش آن طی ۹ ماه اول سال ۲۰۱۶، به ۴/۵ میلیارد دلار رسید. جوکو ویدودو^۲ رئیس‌جمهور اندونزی و شینزو آبه در مورد چهار پروژه مهم استراتژیک یعنی؛ بندر پاتیمبان،^۳ پروژه راه‌آهن جاکارتا سورابابا،^۴ حوزه نفت و گاز ناتونای شرقی^۵ و پروژه‌های کود و محصولات شیمیایی گفتگو کردند.

ویتنام آخرین مقصد سفر شینزو آبه بود، اما این به معنای این نیست که هانوی کم‌اهمیت‌تر از کشورهای دیگر آسیای جنوب شرقی است. در سال ۲۰۱۶، ژاپن بزرگ‌ترین منبع کمک رسمی توسعه، دومین سرمایه‌گذار بزرگ خارجی و چهارمین شریک تجاری ویتنام بود. در طول دیدار آبه متعهد شد، کمک رسمی توسعه به ارزش ۱/۰۵ میلیارد دلار، در سال مالی ۲۰۱۶ را برای ویتنام تأمین مالی کند. ژاپن با رئیس‌جمهور اندونزی به صورت غیرعلنی در مورد راه‌برد هند اقیانوسیه گفتگو کرده بودند اما در مصاحبه مطبوعاتی هیچ اشاره‌ای به طرح نشده بود. این طرح به دنبال توسعه همکاری میان ژاپن، کشورهای آسه آن، ایالات متحده، استرالیا و هند است. این

1 Rodrigo Duterte

2 Joko Widodo (Jokowi)

3 Patimban Port

4 Jakarta-Surabaya rail project

5 East Natuna oil and gas field

طرح توسط سایت جاکارتا پست بازننگری طرح کمر بند راه به‌وسیله ژاپن نامیده شده است (Cook & et al, 2017: 27). هند بین آسیای جنوب شرقی و خاورمیانه، همچنین در مرکز قاره اوراسیا قرار گرفته و بنابراین در منطقه‌ای استراتژیک و مهم قرار دارد. هند همچنین با ویژگی‌هایی چون سومین اقتصاد بزرگ آسیا، بازاری بزرگ و دربردارنده دومین جمعیت بزرگ دنیا و همچنین متقاضی زیرساخت داخلی عظیم، به‌عنوان یک قدرت اقتصادی در حال ظهور شناخته می‌شود. علاوه بر این، هند بزرگ‌ترین کشور دموکراتیک جهان است و مانند ژاپن ارزش‌های جهانی مشترکی مثل دموکراسی و حاکمیت قانون دارد. این کشور از سال ۲۰۱۴ رشد اقتصادی ۷ درصدی را تجربه کرده است. تولید و مصرف در این کشور به‌واسطه افزایش قیمت‌های سهام بهبود یافته و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و مالی به‌وسیله نخست‌وزیر هند مورد تأکید قرار گرفته است. در سال ۲۰۱۴، نخست‌وزیر هند سیاست «کنش در شرق»^۱ را با تأکید بر روابط با آسیای شرقی و جنوب شرقی تنظیم کرده و فعالانه با سران کشورهای ژاپن، ایالات متحده، چین و اتحادیه اروپا ملاقات کرد (MOFAJ, 2016: 63,64). ژاپن با مشاهده حجم و سرعت اقدامات چین در قالب فرامنطقه‌گرایی، سیاستی مشابه را برای تحکیم حوزه قدرت و نفوذ خود برگزیده است و به دقت اعمال چین را زیر نظر دارد، به گونه‌ای که اعلام طرح جدید از جانب چین، بلافاصله واکنش ژاپن را برای عقب نماندن از مناسبات جهانی با خود به همراه داشت.

۲-۴. اهداف ژاپن

ژاپن هدف خود را پیوند دو قاره جهت ایجاد ثبات و شکوفایی منطقه به‌عنوان کلیدی منسجم و واحد بیان کرده است. با سخنانی که آبه در اجلاس آفریقا اظهار داشت، اهداف را می‌توان به دو حوزه امنیتی و اقتصادی تقسیم کرد. به‌عنوان مثال: سخنانی که آبه در مورد آزادی کشتیرانی، احترام به حاکمیت قانون و پرهیز از زور و اجبار بیان کرد، نشان‌دهنده دیدگاه امنیتی مسئله و اقتصاد بازار و همکاری در جهت شکوفایی است که

1 Act East

سیاست نگاه به شرق «Look East» از سال ۱۹۹۱ و توسط نخست‌وزیر هند ناراسیمها رائو «P.V. Narasimha Rao» برای توسعه روابط با کشورهای جنوب شرق آسیا و ایجاد وزنه‌ای در مقابل نفوذ راهبردی چین شکل گرفت و توسط دو نخست‌وزیر دیگر تا سال ۲۰۱۴ پیگیری شد، اما در سال ۲۰۱۴ بدیلی توسط نخست‌وزیر نارندرا مودی «Narendra Modi» برای آن انتخاب شد.

مبین اهداف ژاپن است. در بعد امنیتی، در یک طرف ظهور چین و اقدامات توسعه طلبانه این کشور در دریای جنوبی چین و در طرف دیگر، کوچک و جزیره‌ای بودن ژاپن و وابستگی امنیتی این کشور به ایالات متحده، به عنوان چالش‌های ژاپن محسوب می‌شوند. در همین راستا ژاپن بیشتر به سمت کشورهای متمایل شده است که یا با چین بر سر جزایر دریای جنوب چین درگیری تاریخی دارند مانند فیلیپین و ویتنام یا مانند اندونزی و هند جمعیت زیادی دارند. این امر در راستای مقابله با گسترش نفوذ چین صورت گرفت. به صورت خلاصه می‌توان گفت دیدگاه ژاپن به منطقه آسیا و مخصوصاً آسیای جنوب شرقی راهبردی امنیتی و نگاه این کشور به آفریقا بیشتر جنبه اقتصادی اجتماعی دارد (MOFAJ, 2017b:27; Cook & et al, 2017: 27). فرامنطقه‌گرایی، واژه‌ای مناسب برای توصیف و تشریح اهداف ژاپن است. این کشور تا حدودی همانند چین سعی دارد، حضور خود در اقصی نقاط جهان به خصوص حوزه دو اقیانوس هند و آرام را افزایش دهد و دلیل آن نه تنها سود بردن و گسترش حضور و نفوذ خود در قالب همکاری‌های فرامنطقه‌ای، بلکه جلوگیری از یکجانبه‌گرایی و تسلط بیش از حد چین در سال‌های آتی است. در راستای اجرایی کردن اهداف ژاپن، با الزامی که چین برای این کشور در سال‌های اخیر ایجاد کرد، ما شاهد حجم وسیعی از ابتکارات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای (مانند مناطق آزاد تجاری دو و چندجانبه، کمک‌ها و وام‌های زیرساختی) هستیم که بنیاد آن بر توسعه حضور و نفوذ و همچنین جلوگیری از سلطه کامل چین به عنوان هژمون، نهاده شده است.

۳-۴. نقش آفریقا در طرح ژاپن

آفریقا با جمعیتی نزدیک به ۱/۱ میلیارد نفر ۱۵ درصد جمعیت جهان که در سال ۲۰۵۰ به ۲/۵ میلیارد نفر خواهد رسید، دارا بودن نزدیک به ۳۰ میلیون کیلومتر مربع و ۲۲ درصد از وسعت جهان، رشد اقتصادی بالا، منابع طبیعی و بازاری مصرف غنی آن، به عنوان قاره در حال رشد در نظر گرفته می‌شود و سرشار از ظرفیت و توانمندی است (MOFAJ, 2017b:27). آفریقا به عنوان یک قاره، دارای ۵۴ کشور است که سرمایه‌های زیادی را از کشورهای جهان مخصوصاً سه اقتصاد عمده آسیا (چین، هند و ژاپن) جذب کرده است، اما راهبرد ژاپن تمرکز بر آفریقا نیست، به همین دلیل کمک‌های

توسعه رسمی ژاپن به این قاره افزایش چشمگیری نداشته است. در عوض راهبرد چین بر چند کشور اصلی شمال و جنوب صحرای آفریقا متمرکز است. در مقایسه دو شاخص بسته‌های کمکی و تجاری، چین و ژاپن تمایز فوق‌العاده‌ای دارند؛ به گونه‌ای که کمک‌ها و تجارت چین با این قاره ارقام بالاتری را نشان می‌دهد. کمک‌های توسعه چین نیز از ژاپن بیشتر است و ژاپن به همین دلیل سعی دارد حضور و فعالیت‌های خود در این قاره را به وسیله تخصیص سرمایه‌گذاری، کمک‌های توسعه رسمی و در قالب راهبرد سیاست خارجی جدید گسترش دهد (Panda, 2017: 3 5). صادرات چین به آفریقا در دوره زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸، ۲۹/۴ درصد رشد و از ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۳، ۱۴/۲ درصد رشد را به ثبت رسانیده است، در صورتی که در همین دوره صادرات ژاپن به ترتیب ۱۱/۷ و ۳/۸ درصد رشد را نشان می‌دهد. ارقام مربوط به واردات دو کشور از آفریقا نیز حاکی از همین امر و حجم تجارت کمتر ژاپن با آفریقا است؛ بدین شکل که واردات چین از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸، متوسط رشد ۲۹/۳ درصدی را نشان می‌دهد، اما واردات ژاپن ۱۷/۴ درصد رشد داشته است. همچنین از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۳، واردات چین ۲۲/۱ درصد و واردات ژاپن متوسط رشد ۱۶ درصدی را به ثبت رسانیده است (Bilgin & et al, 2017: 10).

نمودار شماره ۲. تجارت دوجانبه چین و ژاپن با آفریقا در سال ۲۰۱۵ (میلیارد دلار)

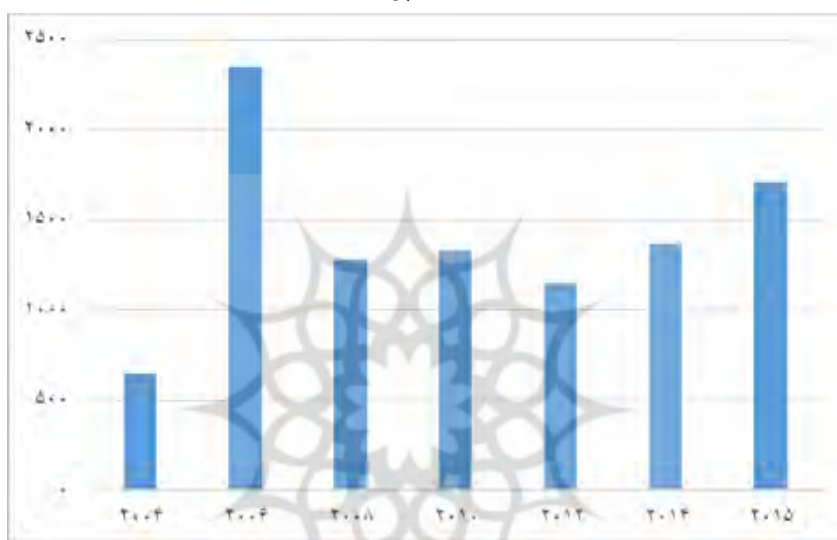

(Panda, 2017:5)

در نمودار شماره ۲، حجم تبادلات تجاری دو کشور چین و ژاپن با آفریقا نمایش داده شده است. حجم تجارت دوجانبه چین با آفریقا چندین برابر ژاپن است. نمودار شماره ۳، مربوط به کمک‌های توسعه ژاپن به آفریقا است. این شاخص در روابط ژاپن و آفریقا

نیز فراز و نشیب‌هایی را نشان می‌دهد که بالاترین آن مربوط به سال ۲۰۰۶ است، اما در مورد کمک‌های چین به آفریقا آمار محاسبه‌شده توسط پارک و دیگران (2015) نشان می‌دهد کمک‌های چین به آفریقا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۳ مجموعاً ۳۱/۵ میلیارد و به‌طور میانگین، ۲/۵ میلیارد دلار در سال بوده است که نشان‌دهنده نفوذ بیشتر چین، به‌واسطه فعالیت‌های فزاینده این کشور در آفریقا است.

نمودار شماره ۳. کمک‌های ژاپن به آفریقا (میلیون دلار)

(Panda, 2017: 4)

در نهایت می‌توان میزان نفوذ دو کشور را در چهار منطقه به صورت خاص و در جهان به صورت عام در جدول شماره ۱ خلاصه کرد: ارقام و آمار در جدول شماره ۱ نشان‌دهنده غالب بودن چین در عرصه روابط تجاری با مناطق جهان است. در صورتی که حجم تجارت ژاپن از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ افزایش اندکی را نشان می‌دهد، حجم تجارت چین، گسترش چشمگیری داشته و بیش از دو برابر رشد کرده که نشان‌دهنده توانایی و قابلیت چین است. به‌علاوه، سال ۲۰۰۵، تراز تجاری چین در چهار منطقه جهان منفی بود، اما در سال ۲۰۱۵ تراز تجاری چین با هیچ منطقه‌ای منفی نبوده و تراز مثبت ویژگی بارز روابط چین با مناطق دیگر است. این امر در مورد ژاپن بالعکس است، بدین‌صورت که تراز تجاری ژاپن در سال ۲۰۰۵ فقط در دو منطقه منفی بود، اما در سال ۲۰۱۵ تراز منفی از دو به چهار منطقه و حتی در حجم کل تجارت ژاپن با جهان، مبدل‌شده است.

فرامنطقه‌گرایی به عنوان راهبرد اصلی چین از قابلیت و توانایی‌های بالایی برخوردار است و این امر، از آمار مربوط به تعاملات جهانی این کشور نمایان است. در دو دهه اخیر روند فرامنطقه‌گرایی دو کشور در امتداد یکدیگر افزایش یافته و دو کشور رقابت جدی‌ای را در مقابل یکدیگر دنبال می‌کنند.

جدول شماره ۱. تجارت چین و ژاپن با مناطق جهان

شریک	حجم تجارت چین با مناطق جهان		حجم تجارت ژاپن با مناطق جهان	
	سال و حجم	حجم تجارت	حجم تجارت	حجم تجارت
	۲۰۰۵ میلیارد دلار (و درصد)	۲۰۱۵ میلیون دلار (و درصد)	۲۰۰۵ میلیارد دلار (و درصد)	۲۰۱۵ میلیون دلار (و درصد)
جهان	۱۴۲۱	۳۹۶۲	۱۱۱۰	۱۲۵۰
شرق آسیا و اقیانوسیه	۶۵۳،۷ (۴۶،۳)	۱۶۶۴ (۴۲،۳)	۴۸۹،۲ (۴۴،۱)	۶۲۸،۷ (۵۰،۲)
اروپا و آسیای مرکزی	۲۷۵،۴ (۱۹،۰۵)	۷۴۹،۳ (۱۸،۸)	۱۷۰،۸ (۱۵،۲۵)	۱۷۶،۲ (۱۴)
آسیای جنوبی	۲۶،۶ (۱،۸)	۱۱۱،۲ (۲،۵)	۹،۶ (۰،۸۵)	۱۸،۹ (۱،۴۵)
جنوب صحرای آفریقا	۳۲،۴ (۲،۳)	۱۴۲،۳ (۳،۶)	۱۵،۶ (۱،۴)	۱۶،۲ (۱،۲۵)

منبع: <http://wits.worldbank.org>

۴-۴. منابع تأمین سرمایه‌گذاری ژاپن

در ماه مه ۲۰۱۵، شینزو آبه، در مقابل بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی که چین آن را تأسیس کرده است، افزایش عظیمی را در سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیا، با همکاری بانک توسعه آسیایی^۱ اعلام کرد. در حالی که چین، بانک سرمایه‌گذاری زیرساختی آسیایی را مطرح و سرمایه آن را ۱۰۰ میلیارد دلار تعیین کرده است، ژاپن و بانک توسعه آسیایی به صورت مشترک ۱۱۰ میلیارد دلار را برای تأمین مبتکرانه سرمایه زیرساختی در طی ۵

1 Asian Development Bank (ADB)

سال آینده مطرح کرده‌اند که افزایش بیش از ۳۰ درصدی را نشان می‌دهد (Tan & et al, 2016: 30,31). نیمی از سرمایه ژاپن به صورت دوجانبه و نیمی با همکاری بانک توسعه آسیایی پرداخت خواهد شد. ژاپن متعهد شد تا زیرساخت‌های باکیفیت بالایی را فراهم کند (Miller, 2017: 38,39). در نشست سران گروه ۸^۱ در ماه مه ۲۰۱۶، تلاش‌های ژاپن موجب تصویب اصول ایس شیما برای توسعه سرمایه‌گذاری زیرساختی باکیفیت شد که اهمیت آن در نشست هانگژو گروه ۲۰^۲ مجدداً تأیید شد (United Nations, 2017: 33). ژاپن در این نشست اعلام کرد نزدیک به ۲۰۰ میلیارد دلار را در طی دوره‌ای ۵ ساله، از طریق «گسترش مشارکت برای زیرساخت باکیفیت» تأمین خواهد کرد و این امر به عنوان تعهد ژاپن، در اعلامیه و متن چندین نشست مختلف ذکر شد (MOFAJ, 2017a: 7). علاوه بر این، ابتکار زیرساختی ژاپن^۳ در دسامبر سال ۲۰۱۶، با ترکیب سه نهاد مالی شامل؛ شرکت سرمایه‌گذاری هیتاچی^۴، شرکت (با مسئولیت محدود) لیزینگ و تأمین مالی میتسوبیشی^۵ و بانک (با مسئولیت محدود) گروه مالی میتسوبیشی^۶ ترکیب و نهادی را به همین منظور در ژانویه ۲۰۱۷ شکل داد که متعهد شد، نزدیک به ۱۰۰ میلیون یین (۸۷۸ میلیون دلار) را برای وام‌دهی و نیازهای زیرساختی بخش خصوصی تأمین کند (Nishida, 2017; AIOFPPSJII, 2016).

به دلیل افزایش حضور چین در نواحی مختلف جهان، ژاپن نیز دریافته است که باید حضور خود را پررنگ‌تر کند، تا از عرصه روابط جهانی عقب نماند. افزایش حجم سرمایه‌گذاری از ۱۱۰ به ۲۰۰ میلیارد دلار و حتی ترکیب سه شرکت خصوصی و ایجاد نهادی جهت بهبود ساختار کشورهای نیازمند نیز حاکی از نگاه راهبردی این کشور نسبت به رقیب اصلی خود است. روند افزایش سرمایه‌گذاری‌های ژاپن در ابعاد و به شیوه‌های گوناگون نیز حاکی از سیاست فرامنطقه‌گرایی این کشور است.

1 G8 summit

از سال ۲۰۱۴، عضویت روسیه در گروه ۸ به حالت تعلیق درآمده و در حال حاضر گروه ۷ (G7) نامیده می‌شود.

2 G20 Hangzhou Summit

3 Japan Infrastructure Initiative

4 Hitachi Capital Corporation

5 Mitsubishi UFJ Lease & Finance Co., Ltd

6 MUFG Bank, Ltd.

نتیجه‌گیری

چین و ژاپن در قرن حاضر، رقابت شدیدی را در قالب فرامنطقه‌گرایی در مقابل یکدیگر آغاز کرده‌اند. اگرچه ژاپن به واسطه وسعت و جمعیت اندک، توانایی کمتری در مقابل چین دارد، اما این کشور طرح‌ها و ابتکارات زیادی را در راستای تحدید فعالیت چین، عملی ساخته است. چین در سال ۲۰۱۳ ابتکار کمربند و راه را مطرح کرد و با وجود نوپا بودن آن، موجب تثبیت و افزایش تقریبی حضور چین در سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا شد و این ابتکار روند صعودی را پیوسته طی می‌کند. در قالب این ابتکار، چین چندین سال است که پا را فراتر از مناطق همجوار گذاشته و به دنبال شکل‌دهی به دو کمربند و راه اصلی است. هر دو شاخه ابتکار به ونیز ایتالیا ختم می‌شوند؛ یکی کمربند زمینی که از آسیای مرکزی و روسیه گذشته و در قسمت جنوبی اروپا پایان می‌یابد و دیگری راه دریایی که از دریای جنوب چین آغاز و با گذشتن از خلیج فارس، به دریای مدیترانه می‌رسد و در نهایت به ونیز ایتالیا ختم می‌شود. چین با این امر در پی پیوند بیش از چهار میلیارد نفر و بیش از چهل درصد تولید ناخالص داخلی جهان است (این رقم در حال رشد است). این امر تأمین‌کننده رشد و توسعه پیوسته چین در سال‌های آتی است. ژاپن نیز در همین راستا و جهت مقابله با ابتکار جدید چین، دیدگاهی فرامنطقه‌ای را برگزید و راهبرد اقیانوس هند آرام آزاد و همگانی را در سال ۲۰۱۶ مطرح کرد. این کشور نشست‌هایی را جهت تعمیق همکاری‌های دو و چندجانبه دنبال می‌کند و در فرصت‌های مختلف سعی دارد، کشورهای دیگر را از مناطق گوناگون با راهبرد خود همراه سازد. فرامنطقه‌گرایی ژاپن تاکنون موفقیت اندکی را در مقابل چین کسب کرده و این امر به دلیل ضعف عملکرد (ذهنی و عینی) ژاپن است. ژاپن با درک قدرت‌گیری چین نیز پیوسته در حال افزایش سرمایه‌گذاری‌های خود از ۱۰۰ به ۲۰۰ میلیارد دلار و ابتکاراتی مانند زیرساختی ژاپن در سال ۲۰۱۶ است. هدف ژاپن جذب کشورها و مناطق جهان به سمت خود، جهت کاستن از نفوذ بیشتر چین می‌تواند ارزیابی شود. به نظر نمی‌رسد با شکوفایی فزاینده قدرت و توانایی‌ای که چین دارد، ژاپن بتواند به‌تنهایی در مقابل چین بایستد و آینده رقابت‌های دو کشور به ظهور و قدرت‌یابی کشورهایی مانند هند که از توانایی بالقوه بالایی برخوردار است و همچنین توانایی جذب و همراه

کردن دیگر کشورها بستگی دارد. باید دید در سال‌های آتی، صف‌بندی کشورها نسبت به یکدیگر چگونه خواهد شد.

منابع

- امیراحمدیان، ب و صالحی دولت آباد، ر. ۱۳۹۲. «اهداف و راهبردهای سیاست خارجی چین در آسیای مرکزی»، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۴، صص ۱-۳۰.
- امیراحمدیان، ب و صالحی دولت آباد، ر. ۱۳۹۵. «ابتکار «جاده ابریشم جدید» چین؛ اهداف، موانع و چالش‌ها»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، سال نهم، شماره ۳۶، صص ۹-۴۲.
- جعفری، ع و جانپاز، د. ۱۳۹۴. «قدرت نرم و جایگاه چین در نظام جهانی»، فصلنامه سیاست جهانی، دوره چهارم، شماره چهارم، ۱۱۹-۱۵۱.
- سازمند، ب. ۱۳۸۸. «منطقه‌گرایی اقتصادی در شرق آسیا: آسه آن +۳؛ چالش‌ها و فرصت‌ها»، فصلنامه پژوهش‌های تجارت جهانی، شماره ۱۴ و ۱۵، ۴۹-۸۱.
- سازمند، ب و ارغوانی ف. ۱۳۹۱. «چالش‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای و دکترین ظهور مسالمت‌آمیز چین»، فصلنامه روابط خارجی، سال چهارم، شماره دوم، صص ۱۴۵-۱۷۸.
- سجادپور، س.م و آقامحمدی، ز. ۱۳۹۵. «سیاست خارجی ژاپن در آسیای مرکزی»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۹۳، صص ۳۵-۶۷.
- شریعتی نیا، م. ۱۳۹۵. «کمربند اقتصادی جاده ابریشم: زنجیره ارزش چین محور»، فصلنامه روابط خارجی، سال هشتم، شماره سوم، صص ۸۵-۱۱۳.
- دهشیری، م و نشاسته سازان، م. ۱۳۹۵. «راهبردهای سیاست خارجی چین و ژاپن در آسیای مرکزی»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۹۷، صص ۷۱-۱۰۱.
- عباس زاده، م و رمضانی، آ. ۱۳۹۶. «سیاست چین در دریای جنوبی؛ سیاست قدرت و نفوذ دریایی»، فصلنامه سیاست جهانی، دوره ششم، شماره دوم، ۵۹-۸۱.
- قنبرلو، ع. ۱۳۹۲. «بنیادهای امنیتی سیاست خارجی چین»، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۶۰، ۱۲۵-۱۵۲.
- کولایی، آ و تیشه یار، م. ۱۳۸۸. «مطالعه تطبیقی رهیافت‌های امنیت انرژی چین و ژاپن در آسیای مرکزی»، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۱، صص ۱۲۳-۱۴۰.
- موسوی شفائی، م. ۱۳۹۴. «نسل پنجم رهبران چین و ابتکار کمربند اقتصادی جاده ابریشم»، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره نخست، شماره هفدهم، صص ۲۰۱-۲۲۲.

- Asian Infrastructure Investment Bank. 2018. Quick Facts, Available at: <https://www.aiib.org/en/index.html>. (Accessed on: 14/08/2018).
- Beretta, S; Berkofsky, A & Zhang, L. 2017. **Understanding China Today: An Exploration of Politics, Economics, Society, and International Relations**. Switzerland: Springer International Publishing.
- Bian, F & Xie, Y. 2016. **Geo-Informatics in Resource Management and Sustainable Ecosystem: Third International Conference**, China. Berlin: Springer Nature.
- Bilgin, M; Danis, H; Demir, E & Can, U. 2017. Country Experiences in Economic Development, Management and Entrepreneurship: **Proceedings of the 17th Eurasia Business and Economics Society Conference**. Switzerland: Springer International Publishing.
- Breuer, J. 2017. Two Belts, **One Road: The Role of Africa in China's Belt & Road Initiative**, Cologne: Stiftung Asienhaus, 1-8.
- Cai, P. 2017. **Understanding China's Belt and Road Initiative**. Australia: Lowy Institute for International Policy.
- Cantori, L & Spiegel, S. 1969. "International Regions: A Comparative Approach to Five Subordinate Systems", **International Studies Quarterly**, Vol. 13, No. 4, 361-380.
- Chin, H & He, W. 2016. "The Belt and Road Initiative: 65 countries and Beyond", **Global Sourcing: Fung Business Intelligence Centre**. 1-9.
- Cook, M; Suryadinata, L; Izzuddin, M & Hong Hiep, L. 2017. Japan Seeks Stronger Strategic Ties in Southeast Asia, Singapore: **ISEAS**, No. 5. 1-9.
- Dittmer, L & Ngeow, C. 2017. **Southeast Asia and China: A Contest in Mutual Socialization**. Singapore: World Scientific Publishing.
- Djankov, S & Miner, S. 2016. **China's Belt and Road Initiative: Motives, Scope, and Challenges**, Washington D. C: Peterson Institute for International Economics, 1-35.
- Ghiassy, R & Zhou, J. 2017. **The Silk Road Economic Belt: Considering security implications and EU-China cooperation prospects**. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute(SIPRI), 1-55.
- Growth Markets Centre (PWC). 2017. **Repaving the ancient Silk Routes: Realising opportunities along the Belt and Road**. London: Growth Markets Centre (PwC), 1-77.
- Hanggi, H; Roloff, R & Ruland, J 2006. **Interregionalism and International Relations**. London and New York: Routledge.
- Hong Kong Trade Development Council (HKTDC) (2018). Belt and Road Initiative, Country Profile, Available at: [HTTPS://BELTANDROAD.HKTDC.COM/EN/COUNTRY-PROFILES](https://beltandroad.hktdc.com/en/country-profiles). (Accessed on: 14/08/2018).

- Japan Infrastructure Initiative Company Limited. 2017. Announcement of the Incorporation the Open Financial Platform to Provide Support for the Japanese Infrastructure Industry, Available at <http://www.hitachi-capital.co.jp/hc/c/english/newsrelease/2017/20170104english.pdf>. (Accessed on: 02/12/2017)
- Kapila, S. 2014. Japan's "Asian Security Diamond" Strategic Concept Reviewed. Paper No. 5770, Available at: <http://www.southasiaanalysis.org/node/1596>. (Accessed on: 02/12/2017).
- Larcon, J. 2017. **The New Silk Road: China Meets Europe in the Baltic Sea Region: A Business Perspective**. Singapore: World Scientific Publishing.
- Liu, G. 2017. **China Rising: Chinese Foreign Policy in a Changing World**. Poland: Palgrave Macmillan.
- Mansfield, E & Solingen, E. 2010. "Regionalism", **Annual Review of Political Science**, Vol. 13, 145-163.
- Miller, T. 2017. **China's Asian Dream: Empire Building along the New Silk Road**. London: Zed Books.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2017a. **Diplomatic Bluebook 2017: Japanese Diplomacy and International Situation in 2016**. Tokyo: MOFAJ.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2017b. **White Paper on Development Cooperation 2016: Japan's International Cooperation**. Tokyo: MOFAJ.
- New Development Bank (NDB) (2018). NDB in Numbers, Available at: <https://www.ndb.int/>. (Accessed on: 14/08/2018).
- New Development Bank (NDB). 2017. NDB's General Strategy: 2017 – 2021. Shanghai: NDB.
- Nishida, Naoki. 2017. Message from CEO: Company Overview, Available at: <http://www.japaninfra.com/en/>. (Accessed on: 19/11/2017).
- Nye, J. 1968. **International Regionalism: Readings**. Boston: Little, Brown.
- Panda, J. 2017. The Asia-Africa Growth Corridor: An India-Japan Arch in the Making, **Institute for Security & Development Policy**. No. 21. 1-11.
- Parks, B; Tierney, M; Dreher, A; Fuchs, A & Strange, A. 2015. Chinese "aid" to Africa: Be careful comparing apples and dragon fruits: Western pundits have a narrative about China's activities in Africa. But is this narrative true, Available at: <http://aiddata.org/blog/chinese-aid-to-africa-be-careful-comparing-apples-and-dragon-fruits>. (Accessed on: 06/11/2017).
- Reeves, J; Hornung, J & Nankivell, K. 2017. **Chinese-Japanese Competition and the East Asian Security Complex: Vying for Influence**. London and New York: Routledge.

- Ruland, J. 2014. "Interregionalism and International Relations: Reanimating an Obsolescent Research Agenda", In: **Intersecting Interregionalism: Regions, Global Governance and the EU**, Francis Baert; Tiziana Scaramagli & Fredrik Soderbaum, Dordrecht, Netherlands: Springer Science+Business Media.
- Russett, B. 1967. **International Regions and International Systems**. Chicago: Rand-McNally.
- Sun, J. 2012. **Japan and China as Charm Rivals: Soft Power in Regional Diplomacy**. Michigan, United States: University of Michigan Press.
- Tan, K; Yoong, S; Gopalan, S & Nguyen, L. 2016. **2014 Annual Competitiveness Ranking and Simulation Study for ASEAN-10 and Development Strategies to Enhance Asia Economic Connectivity**. Singapore: World Scientific Publishing.
- Teriakidis, G. 2017. **One belt one road, the new Silk Road: How it will affect shipping**. Oslo: DNV GL Company.
- United Nations. 2017. **Japan's Voluntary National Review Report on the implementation of the Sustainable Development Goals**. New York: UN.
- Wise, C; Armijo, L & Katada, S. 2015. **Unexpected Outcomes: How Emerging Economies Survived the Global Financial Crisis**. Washington D. C: The Brookings Institution.
- Yoshikatsu, S. 2016. Abe's Indo-Pacific "Security Diamond" Begins to Shine, Available at: <http://www.nippon.com/en/column/g00339/>. (Accessed on: 23/10/2017)